

Yokuş bitmez; insan anlam yükledikçe taş hafifler.

Korku: Zincir mi? Kalkan mı?

Arif Öneş

**Minik Parçaların Dansı:
Demokritos'un Lego Evreni**

Nurdan Altun

**En Ucuz Antidepresan:
Mutluluk Felsefesi**

Serdar Yağanoglu

**Büyüklenme Pahasına
Küçülmek: Kibir**

Berat Bayrak

Bir Tutarsızlık Hikayesi

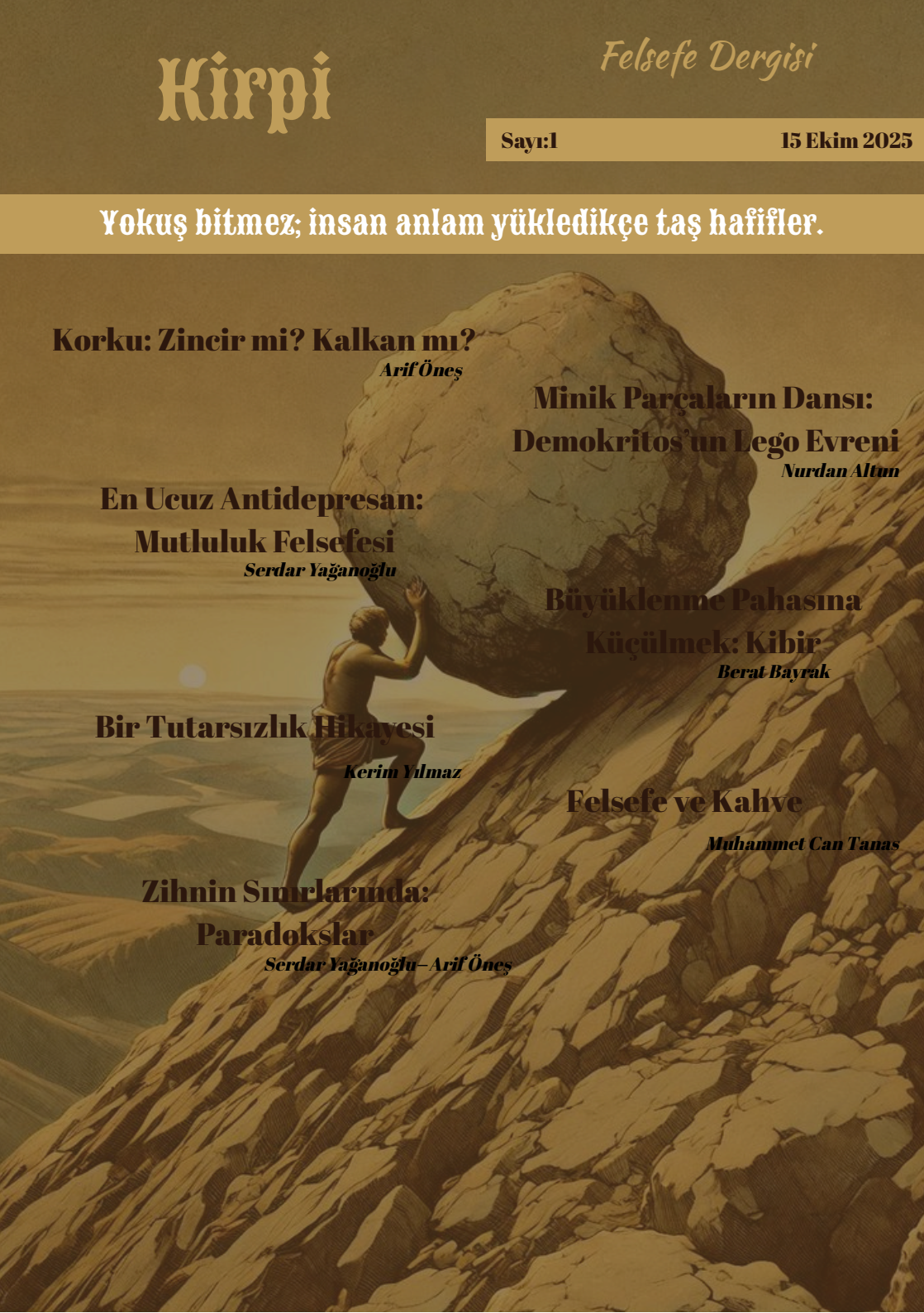
Kerim Yılmaz

Felsefe ve Kahve

Muhammet Can Tanas

**Zihnin Sınırlarında:
Paradokslar**

Serdar Yağanoglu – Arif Öneş

Kirpi Felsefe Dergisi

Hem derde derman hem zehir zıkkım

Kulüp Danışmanı:

Arş. Gör. Dr. Alper İPLİKÇİ

Yayın Yönetmeni

Arş. Gör. Tuğba YAZICI

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ali UTKU
Prof. Dr. Hüsnü AYDENİZ
Prof. Dr. Mine KAYA KEHA
Prof. Dr. Nevzat CAN
Doç. Dr. Filiz Bayoğlu KINA
Doç. Dr. Mücella CAN
Doç. Dr. Sinan Kadir ÇELİK
Dr. Öğr. Üyesi Emine AYDOĞAN
Dr. Öğr. Üyesi Kutsi KAHVECİ
Arş. Gör. Dr. Alper İPLİKÇİ
Arş. Gör. Tuğba YAZICI
Arş. Gör. Nurdagül BESLER

Editörler

Araştırma Görevlisi Dr. Alper İPLİKÇİ
Arş. Gör. Tuğba YAZICI
Arş. Gör. Nurdagül BESLER

Yardımcı Editörler

Arif ÖNEŞ
Kerim YILMAZ
Serdar YAĞANOĞLU

Tasarım

Arif ÖNEŞ

Sayı 1
15 Ekim 2025

Atatürk Üniversitesi / Felsefe Bölümü / Erzurum

İletişim için Instagram: @ataunifelsefe_
@arif.ons/@syagano/@kerimylmz1

İçindekiler

Sayfa 4 –Editörün Notu
Arif Öneş

Sayfa 5 –Korku: Zincir mi? Kalkan mı?
Arif Öneş

Sayfa 13 – Minik Parçaların Dansı: Demokritos’un Lego Evreni
Nurdan Altun

Sayfa 19 – En ucuz Antidepresan: Mutluluk Felsefesi
Serdar Yağanoğlu

Sayfa 23 – Büyükleme Pahasına Küçülmek: Kibir
Bera Bayrak

Sayfa 26 – Bir Tutarsızlık Hikayesi
Kerim Yılmaz

Sayfa 34 – Felsefe ve Kahve
Muhammed Can Tanas

Sayfa 42 – Zihnin Sınırlarında: Paradokslar
Serdar Yağanoğlu - Arif Öneş

Sayfa 46-47 – Sokrates ve Muhtemel Diyalogu –Kirpi Metaforu

Sayfa 48 – Felsefe Sözlüğü

Sayfa 49 – Yayın İlkeleri

Editörün Notu

Değerli Okur,

Felsefe, daima bir soruyla başlar. Ve bazen bir ömür, yalnızca o sorunun peşinden gitmekle geçer. Elinizde tuttuğunuz bu dergi, böylesi soruların izini süren bir yolculuğun meyvesi. Bu sayıda korkudan mutluluğa, kibirden paradokslara, tutarsızlıklardan Demokritos'un atomlarına kadar uzanan geniş bir düşünce coğrafyasına adım attık. Korkunun insanı zincirleyen mi yoksa koruyan bir kalkan mı olduğu sorusuyla başlayıp, Demokritos'un maddeye dair bakışında insanı parçalara mı yoksa bütünlüğe mi indirgeyen bir anlayış olduğunu sorguladık. Mutluluğu erdemin mi yoksa hazların mı belirlediğini irdeledik. Kibir üzerinden insanın kendilik algısını; tutarsızlıklar üzerinden ise düşüncenin sınırlarını kurcaladık. Ve belki de en çok, filozofları kendi iç dünyalarıyla karşı karşıya getirdiğimiz mizahi diyaloglarla, onların da "biraz insan" hâline gelmelerine tanıklık ettik. Paradokslar düşündürür; çünkü gerçeğin keskinliğine sürtünen sorularla gelirler. Biz de tam bu noktada, ciddiyetle mizahın, sorgulamayla sezginin kesiştiği yerdeyiz. Her yazının ardında bir soru saklı ve her sorunun ardında, cevaptan daha derin bir arayış... Düşünmenin yalnızca akademik bir çaba değil, aynı zamanda varoluşsal bir tutum olduğuna inanan tüm okurlarımıza teşekkür ederiz. Sayfaları çevirirken, her satırda bir adım daha yaklaşman dileğiyle: kendine, sorulara, ve belki de en çok anlamın o gizli katmanına.

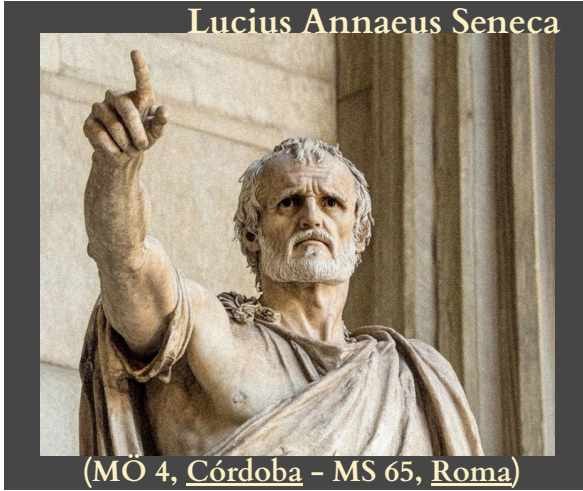
Arif Öneş

Korku:

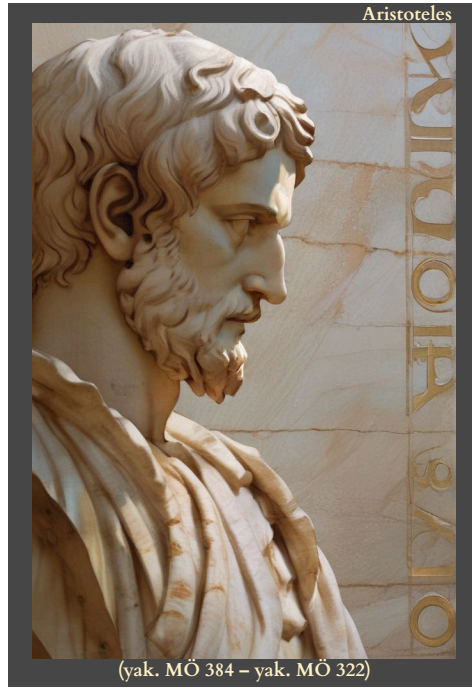
*Zincir mi?
Kalkan mı?*

Arif Öneş

Cesaretin anatomisi: Aristoteles'ten Seneca'ya
korkuyla yaşamayı değil,
korkuya rağmen yaşamayı öğrenmek:

*Korku, bizi olduğumuz yere sabitleyen ve bizleri
sınırlayan bir zincir mi? yoksa bizleri tehlikelere karşı
koruyan kalkan mı? Peki, bu içgüdüsel hissin karşısında
felsefe ne diyor? Bin yıllardır düşünürler korkuyu
sadece bireysel bir refleks değil, etik bir mesele olarak
da tartıştı. Gelin, bu yolculuğa onlarla birlikte çıkalım.
İşte bu yazıda bu konuyu irdeleyerek korkunun
mahiyetine bir ışık tutmayı düşünüyorum.*

İlk çağlardan beri canlı doğasında korku canlıların hayatta kalabilmelerini sağlamıştır. Canlılar herhangi bir tehlike anında korkularıyla bu tehlikeden uzaklaşmış ve kendilerini güvenli bölgeye çekmişlerdir. Bu sayede korkularıyla yaşayan canlılar gelecek nesillere kadar ilerleyebilmişken, korkusuz olanlar tehlikelere direkt atlamalarıyla kendi nesillerinin sonunu getirmiştir. Peki korkak olmak bizleri geliştiren ve ilerleten bir şey midir? Korkusuz olmaksam tam anlamıyla gelişimi durduran ve canlıların soylarını bitiren bir şey midir? İki soruya da cevabım “hayır” olacak. Çünkü korkaklık bizlerin yapabileceği şeyleri sırf bu duygudan dolayı yapamamamızı sağlarken, korkusuzluk kimi zaman potansiyelimizi ortaya çıkarmamızı sağlamaktadır. Ancak ikisinin de ortasını bulmamız gerekir. Ne çok korkak ne de tam anlamıyla korkusuz olmalıyız. Kısacası cesur olmalıyız.

Cesaret ise hem korkaklığın hem de korkusuzluğun (bizim yaşlı Aristoteles'in değimiyle taşkınlığın) ortasıdır. Bu orta nokta o kadar önemlidir ki nerde korkmamız ve kendimizi korumamız gerektiğini, nerde korkmamamız ve potansiyelimizi değerlendirmemiz gerektiğini belirler. Cesaretin, bana göre, en güzel tanımını Aristoteles yapmıştır. Aristoteles Nikomakhos'a Etik eserinde "Erdem, iki aşırılık arasında bir ortadır. Cesaret, korkaklık ile taşkınlık arasında bir denge noktasıdır." der. Bu tanım insanların korkusuz bir şekilde hareket etmelerini değil, korkuya rağmen mantıksal bir şekilde hareket etmelerini öğütler. Cesur insan, kör gözle atlayan değil, ne zaman ve nasıl atlaması gerektiğini bilen kişidir. Korkuya rağmen adım atmak, işte gerçek cesaret burada başlar.

Günümüzde ise bu dengeyi kaybetmek fazlasıyla kolaydır. Ya fazlaca düşünerek felç oluruz ya da hiç düşünmeden savruluruz. Yaşlı Aristoteles'in öğüdü ise bize şöyle der "Beklemek değil, ölçmek önemlidir." Korku, bize sadece frene basmayı değil, doğru zamanda gaz pedalına basmanın değerini de öğretir. Tamam, büyük filozof Aristoteles'i dinledik. Ama korkular sadece kitaplarda mı yaşıyor? Elbette hayır. Hadi biraz gerçek dünyaya dönelim.

Örneğin bir gün parkta yürüdüğünüzü hayal edin. Güzel bir günde yürüyüş yaparken bir anda arkanızdan bir köpeğin havladığını duyuyorsunuz ve size doğru koştuğunu görüyorsunuz. Bedeniniz ani korku duygusuyla “Kaç!” emrini alıyor ve koşmaya başlıyorsunuz. Bu korku öyle bir güce sahiptir ki köpekten kurtulabilmek için daha önceden çıkamayacağınız ya da çıkmakta zorlanacağınız bir duvara ya da ağaca anında çıkmanızı sağlıyor. Bu güç anlık bir fiziksel yeterlilik sağlasa da geçici oluyor. Tehlike geçtiğinde ise yarattığı güç etkisini yitirmeye başlıyor.

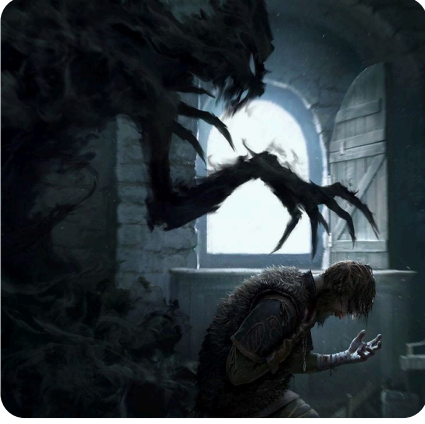
Ancak korku her zaman böyle gelmez. Bazen de bizleri anında uyarmak yerine yavaş yavaş, sinsice yemeye başlar. Söz gelimi okuldasınız ve fiziksel olarak diğerlerinden daha zayıf ve içine kapanık bir insansınız. Doğal bir durumdur bu. Ancak okulun bazı "baskın" kitlesi tarafından hedef alınıyorsunuz. Önce sözlü saldırıyla başlanıyor. Varsa gözlüğünüzle, sessizliğinizle ya da konuşma tarzınızla dalga geçiliyor. Siz korktuğunuz için karşılık vermemenizden dolayı bu zorbalıklar gittikçe artıyor. Fiziksel temaslar, çantanızı saklamalar gibi "zorbalık" dediğimiz şeylere maruz kalıyorsunuz. Buna karşı koymuyorsunuz ve gülmeye çalışıp katlanıyorsunuz. Sadece katlanıyorsunuz... Ancak bu pasiflik, bir tür cesaret değil. Aslında çok fazla korkuyorsunuz ve iç sesiniz size "karşılık verme, daha kötü olur." diyor. İşte burada korku, zincire dönüşüyor. Kendinizi savunmanızı engelliyor ve her gün o zincire bir halka daha ekleniyor. Sonunda bu korku sizi o kadar ele geçiriyor ki kişiliğinizi belirliyor. Artık okuldaki o zorbalardan değil, insanlardan korkmaya başlıyorsunuz.

Ancak başka bir versiyonunu düşünelim. Yine siz bu korkuyu kalkan gibi kullanmaya başlıyorsunuz. Öfkeyle saldırmak yerine, korkunuzu dindirmek için çözüm aramaya başlıyorsunuz. Rehber öğretmeninize gidiyorsunuz veya aile bireylerinizden birinden yardım istiyorsunuz. Bu sayede size zorbalık yapan bu "baskın" kitleye karşı koymaya başlıyorsunuz. O zaman bu korku, bir refleks değil, bir strateji oluyor. Tehlikeyi fark edip kendinizi koruma yolu açılıyor. İşte orada korku zincir olmaktan çıkıp bir kalkan oluyor.

Veya da spora başladınız ve devamlılığınız var fakat ağırlık arttırmada korkuyorsunuz. İnternette veya sosyal medyada birçok spor kazası görüyorsunuz ve sizin de başınıza gelmesinden korkuyorsunuz. Belki de çok rahat bir şekilde kaldıracığınız o ağırlığın korktuğunuz için altına giremiyorsunuz. Belki de siz bu tarz korkularınızdan dolayı kendinize yapabileceğiniz en büyük kötülüğü yapıyorsunuzdur. Ya da belki de sizin yaptığınız doğru olabilir. Korku, fiziksel tehlikede bizi kurtarabilir; ama potansiyelimizin önündeki en büyük engel olabilir. Asıl tehlike, tepkisiz kalmaktır. Yapmamız gereken şey durumu iyice analiz etmek ve ağırlıkları yavaş yavaş arttırmaktır. Korkunun sesini duyup yine de ilerlemek gerekir. Çünkü hiçbir başarı, rahat bir köşeden doğmaz. Korkular sadece savaş meydanlarında değil, sıradan anlarda da cesaret ister. Ve tam da bu yüzden, felsefe sadece büyük sorular için değil, küçük anlar için de vardır.

Cesaretin ortasını bulmaya çalışan Aristoteles'ten sonra, biraz daha içsel bir rotaya dönelim. Stoacı* Seneca ise korkuya farklı bir gözle bakar: Zamanın ve yaşamın sınırlılığı üzerinden. Ona göre mesele, korkunun varlığı değil; ona hayatımızda ne kadar alan açtığımızdır. O içeri bir kere girdi mi, evi sahiplenir: Salonun ortasında oturur, kendi çayını koyar, bazen de misafirliği abartır, yatıya kalır. Sonra bir bakarsın, senin zamanın onun endişeleriyle dolmuş. Seneca'nın uyarısı nettir: "Hayat kısa değil; biz onu israf ederiz." Ve bu israfın en görünmeyen hali, korkuyla harcanan zamanlardır.

Korku, bizi yapmamaya, konuşmamaya, başlamamaya iter. Ve zaman akar... Fırsatlar geçer... Hayat olduğu yerde sayar. Ama en çok da sen, olduğun yerde sayarsın. Bazı kararları yıllar sonra alırsın. Bazı cümleleri kurman bir ömür sürer. Oysa korkuların çoğu, sadece zihnindedir. Dış dünya "şimdi tam zamanı!" diye bağırırken, içindeki o temkinli iç ses fısıldar: "Ya rezil olursan?" Ve sonra bir bakmışsın, fırsatlar senin yerine başkalarının kapısını çalmış.

Seneca, bir başka sözünde şöyle der: "Zaman en değerli varlıktır; ama en dikkatsizce harcanan da odur." O zaman sormak gerek: Zamanı mı daha çok sevdik, yoksa korkularımızı mı? Çünkü birini seçtik, diğerini göz göre göre harcadık.

Peki korkunun doğurduğu varoluşsal boşlukta ne yapmalıyız? Seneca, korkuların büyük bölümünün zihnimizin oyunları olduğunu söylerken iyimser bir Stoacı edayla konuşur. Fakat işler her zaman bu kadar neşeli değil...

Schopenhauer geldiğinde ortalık biraz kararıyor. Belki onun felsefesinde direkt olarak bir “korku” başlığı yoktur ancak felsefesinden bazı çıkarımlar yapmak mümkün. Tüm satırlarında bir huzursuzluk gezinir. İnsanın arzularının bitmemesi, her tatminden sonra yeni bir eksiklik doğurması, onu sürekli bir doyumsuzluk döngüsüne iter. Bir şey eksiktir ama ne? Buzdolabını açıp üç tur döndükten sonra hâlâ aç kalmak gibidir bu.

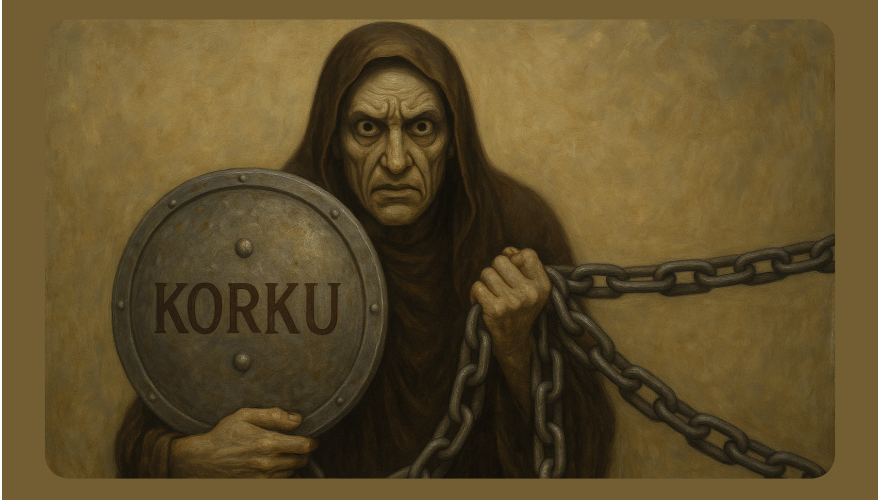

Bu tatminsizlik, insanı ya bitmek bilmeyen bir çabaya zorlar (çünkü hiçbir şey yetmez), ya da tam tersi, baştan vazgeçmeye iter (zaten mutlu olmayacaksam neden uğraşayım?). Korku, bu döngünün tam ortasında dans eder: “Ya başaramazsam?”, “Ya sonunda tatmin olmazsam?”, “Ya insanlar aslında yetersiz olduğumu fark ederse?” Özellikle sosyal medyada bu sonuncusu başroldedir.

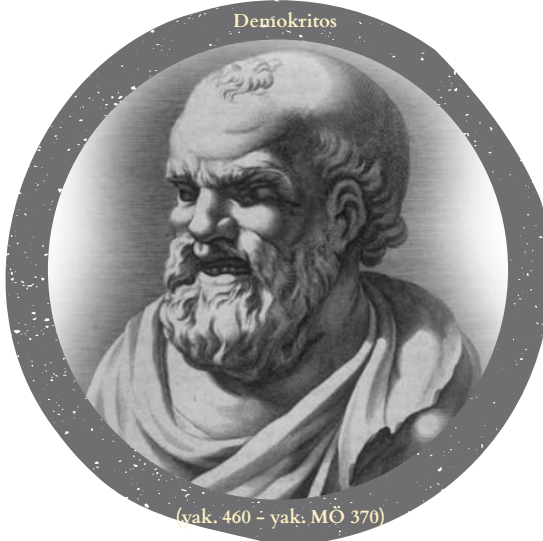
Schopenhauer’ın karamsarlığı, ilk bakışta yaşam enerjisini törpülüyor gibi görünse de aslında bir uyarı taşır: Korkuların arkasına saklanırsan, hayat sadece zorlaşmaz... Anlamsızlaşır. Ve belki de en büyük korkumuz, düşmek değil, boşa yaşamak olmalı. Çünkü sonunda bir anlam bulamıyorsan, en büyük trajedi başaramamak değil, denememek olur.

Kısacası, korku bir zincirse, onunla bağlandığın yer senin sınırındır. Ama bir kalkansa, doğru zamanda kaldırıldığında seni korur. Mesele, o kalkanla neyi savunduğundur: Canını mı, yoksa konfor alanını mı?

İnsan, korkusuyla şekillenir; bazen suskun bir köşeye, bazen kahramanca bir adımın eşiğine... Korku, kaçtığımız karanlık değil; içimizde tutmayı unuttuğumuz bir fenerdir belki de. Bu yazı, o fenerin titrek ışığında yürümeye cesaret edenler içindir. Hem düşünebilen hem tebessüm edebilenler için.

Antik Yunanda “neyin gerçekte var olduğu” problemi üzerinde yoğunlaşan Atomcu okuldur. Atomcu okulun temsilcilerinden olan Demokritos’a göre, çokluk, yani doğada var olan tüm nesneler bir şeyden, maddeden meydana gelmiştir.

Şimdi şöyle düşünelim; evren kocaman bir ev gibi. Ama bu evde ne koltuklar ne dolaplar var. Sadece minnacık oradan oraya savrulan, çılgın, titreşen “atom” adını verdiğimiz hayaletler ve boşluklar var. Tıpkı o evdeki kimsesiz pencereler gibi. Demokritos’a göre, bu minicik atomlar öyle küçükler ki mikroskopla bile göremezsiniz. Sürekli bir hareket halindeler tıpkı küçük çocuklar gibi. Bu atomlar sürekli hareket halinde oldukları için birbirleri ile çarpışıyorlar, ayrılıyorlar ya da birleşiyorlar birbirlerine hiçbir şekilde uymayan atomlar çarpışınca birbirlerinden uzaklaşırlar veya birbirlerine uyan, şekilleri denk düşen atomlar, çarpışma sonucunda birleşip cisimler meydana getirirler. Bu şekilde de ortaya renk, koku, tat, ağaç hatta siz bile! Meydana gelirsiniz.

yani Demokritos'a göre her şey bir Lego gibi ve bu Legolar küçük çocukların rastgele yapmış olduğu şeyler gibi bir araya gelip karmaşık yapılar oluşturuşyorlar ve biz de bu yapıları “varlık” olarak algılışyoruz.

Peki bu atomların özelliğı ne? Hepsi aynı malzemeden yapılmış ve onların bir büyüklüğe ve dolayısıyla da bir şekle sahip olmalarıdır. Başka bir deyişle bir kutu dolusu peçete gibi düşünün hepsinin ana maddesi aynı ama şekilleri farklı ve bu peçeteler bir araya gelerek farklı desenlerde, renklerde büyüklükte daha güzel ya da hiç güzel olmayan şeyleri ortaya çıkarıyor.

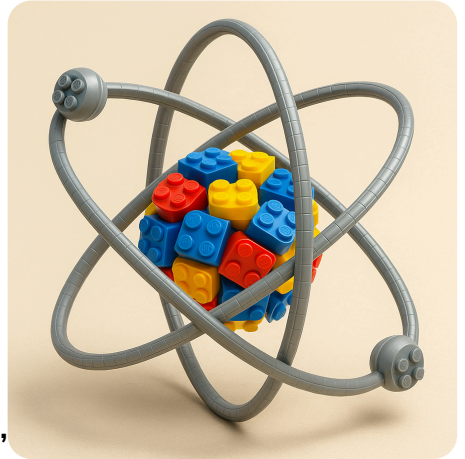

İşin komik tarafı şudur ki; bu atomların Demokritos'a göre bir amaçları yoktur. Kafalarına göre dans eden bir sürü minnacık atom sadece, bilinçli bir şekilde meydana gelmiyorlar. Tamamen rastgele çarpışmaları var tıpkı körebe oynayan çocukların gözü bağı olanın bir şey görmeyip arkadaşını bulmaya çalışırken takılıp düşmesi gibi ya da eline ne verirsene ver kabul edip alması gibi. Şöyle de düşünebiliriz uykulu uykulu gece kalkıp karanlıkta dolaptan aldığımız rastgele malzemelerle sandviç yapmaya çalışmak gibi! Bazen ortaya harika bir şey çıkar bazen de pek lezzetli olmaz. Sonuç olarak Demokritos'a göre: “her şey atomlardan ve boşluktan ibaret! Gerisi sadece bu minik atomların dansı.”

Demokritos'un atom teorisi, modern bilimin temelini oluşturan atom kavramının ilk felsefi temellerini atmıştır. Her ne kadar o dönemde deneysel olarak kanıtlanmamış olsa da, maddenin en küçük yapı taşlarının varlığı fikri, sonraki yüzyıllarda bilimsel araştırmalar için önemli bir çıkış noktası olmuştur. "Atomların dansı" metaforu ise bu çığır açan teorinin özünü, dinamik ve sürekli etkileşim halindeki bir evren anlayışını etkileyici bir şekilde özetlemektedir.

Demokritos'un felsefesinde olaylar rastgele değil, zorunluluk ve nedensellik ilkesine göre gerçekleşir. Atomların hareketleri ve etkileşimleri belirli fiziksel yasalara tabidir. Evrendeki her nesne, boş uzayda dağılmış olan atomların bir birleşiminden başka bir şey değildir. Demokritos'un evreni bir LEGO dünyası gibi, temel parçaların sürekli etkileşimi ve farklı düzenlenişleriyle sonsuz olasılıklar sunar. LEGO'nun sonsuz sayıda farklı yapı oluşturma potansiyeli, Demokritos'un atomlarının farklı düzenlenişleriyle evrendeki sonsuz çeşitliliği açıklama fikrini yansıtır.

Düşünsene, minicik, görünmez hayaletler her biri kendi kafasına göre takılıyor, boşlukta vızır vızır dönüyorlar. Sonra birden sanki alışverişe gider gibi “aaa, bak bu da yalnızmış!” deyip çarpışıyorlar. Tabi bu çarpışmalar her zaman çok da kibar olmuyor. Kimi zaman “eyvah, dağıldık!” diye feryat ediyorlar kimi zamanda maymunun muz görüp sevinmesi ve asla bırakmaması gibi bir etkileşime giriyorlar. İşte o zaman yeni bir şey oluşuyor. Bir bakmışsın su olmuşlar, bir bakmışsın kaya parçası. Tamamen o an ki ruh hallerine bağlı. Bu çarpışmalar bazen grup halinde oluyorlar, konsere gidiyorlar sanki der gibisiniz, “biz artık bir sandalyeyiz!” diye kasılıyorlar. Sonra içlerinden biri sıkılıyor, “benim canım sıkıldı yeter sandalye oldum birazda masa olayım” deyip ayrılıyor. O zamanda sandalye “aa nereye?” demeye kalmadan bacaklarından birini kaybediyor. Tam bir dram!

Komik olan aslında şu: Bu ufaklıkların hiçbirinin aklı başında değil. Ne yöneticileri var ne de kural kitapları. Tamamen o an ki keyiflerine göre hareket ediyorlar. Bazen o kadar saçma şeyler ortaya çıkarıyorlar ki şaşıırıp “bu ne?” oluyorsun sanki evrenin LEGO kutusunu açmışlar da gözleri kapalı bir şeyler inşa etmeye çalışmışlar gibi. Demokritos bunları hayal ederken baya eğlenmiş olmalı!

Demokritos bu atomları, sanki evrenin minik, hiperaktif ve biraz da dengesiz sakinleri gibi. Sürekli bir araya gelip ayrılıyor, olmadık kombinasyonlar oluşturuyorlar ve biz de bu karmaşıya “hayat” diyoruz. Belki de Demokritos amcamız zamanında oturmuş, taşları inceliyor herhalde, canı sıkılmış olacak ki böyle bir evren modeli oluşturmuş ve şöyle düşünmüş: “ bu dünya denilen şey, parçacıklardan oluşuyor olmalı!” tabi o zamanlar mikroskop hak getire, adamın hayal gücüyle yaptığı bir “tık tık” teorisi bu.

Velhasıl, Demokritos amcamız bu “tık tık” atom teorisi, o zamanlar pek ciddiye alınmasa da, binlerce yıl sonra bilim dünyasına ilham kaynağı olmuştur. Evreninin yapı taşlarına dair attığı bu absürt fikir, modern fiziğin temelini oluşturmıştır. Onun o uçuk fikirleri sayesinde bugün maddenin yapısını anlıyor, elementleri sınıflandırıyor, hatta kuantum mekaniği gibi akıl almaz şeylerle uğraşıyoruz. Yani aslında bazen en komik fikirler bile, doğru zamanda ve doğru bakış açısıyla, sandığımızdan çok daha büyük anlamlar taşıyabilir. Kim bilir, belki de Demokritos o zamanlar geleceği görüp, “bakın bu atomlarla neler neler yapacağız!” diye içten içe gülüyordur ha?

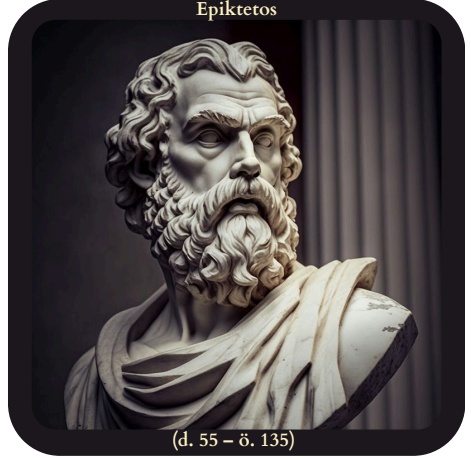
**EN UCUZ
ANTİDEPRESAN:**

MUTLULUK FELSEFESİ

Serdar Yağanoğlu

Mutluluk, insanlara farklı şekillerde gelen herkesin kendine göre tanımladığı bir ruh halidir. Peki, okuduğunuz bu dergide nasıl bir mutluluk tanımıyla karşılaşabileceğinizi hiç tahmin ettiniz mi? Gelin filozoflar mutluluk hakkında neler düşünüyor birlikte bakalım.

Epiktetos'a göre mutluluk, kontrolünüzün dışındaki şeyleri kafaya takmamaktır. Örneğin öğle yemeği için uzun bir süre sıra beklediniz ve nihayet önünüze bol sebzeli, yağlı bir yemek (bizim tabirimizle cart curt kebabı) geldi. Üzülmeyin! En azından sırada beklerken ayak kaslarınız gelişti. Ya da kim bilir, belki de çorba o gün her zamankinden daha da lezzetliydi. Epiktetos'a göre kontrolümüzün dışındaki şeyler umurumuzda olmamalı. Stoacı* olan Epiktetos, aynı zamanda beklentilerimizi de sınırlamamız gerektiğini söyler. Çünkü evren, bizim isteklerimize göre hareket etmez.

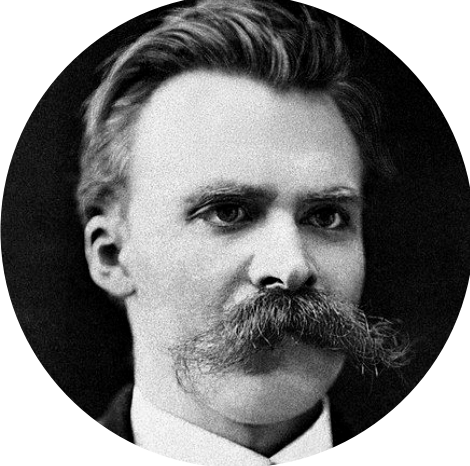

Sabah uyandınız, güzel bir kahvaltı yaptınız, sonra da üzerinizde harika duracağını düşündüğünüz kombinizi giyip evden çıktınız. Fakülteye girmek üzereyken bir araba üzerinize çamurlu su sıçrattı. Üzülmeyin, hatta durun, çıldırmayın! Çünkü bu da Epiktetos'a göre doğanın planının bir parçası. Biliyorum, zor ama mutlu olmak için denemeye değer.

Sırada Aristoteles var. Aristoteles'e göre "mutluluk" diye bir şey yoktur. Onun yerine "İyi Ruh Hali" vardır ve bu iyi ruh halinin adı "Eudaimonia"dır*. Eudaimonia'ya ulaşmanın ise bazı aşamaları vardır. Öyle dizi izlemekle, o kafe senin bu kafe benim gezmekle bu ruh haline ulaşamazsınız. İyi ruh haline ulaşmak için erdemli olmalı, orta yolu bulmalı ve dengeli bir birey haline gelmelisiniz. Zaten mantık dersini başımıza musallat eden birinin, iyi ruh haline ulaşmak için bir de kurallar sunmasına şaşırılmamalı.

Friedrich Nietzsche

(1844, Röcken, Almanya - 1900, Weimar, Almanya)

Nietzsche'ye göre ise mutluluk, zayıfların tesellisidir. Ona göre güçlü insan mutluluğu aramaz; mücadeleyi sever. Emil Cioran ise "Mutluysanız, yanlış bir şey yapıyorsunuz," demiştir.

Yani eğer kendinizi mutlu hissediyorsanız, hayatın ne kadar boş ve anlamsız olduğunun henüz farkında değilsiniz demektir. Cioran mutlu insanlar gördüğünde şöyle düşünür: "İlaçlarını mı unuttular acaba?"

Bu yazıyı yazmaktaki amacım hem sizi hem de kendimi mutlu etmek olduğu için Nietzsche ve Cioran'ın düşüncelerini sizin yorumlarınıza bırakıyorum.

Son olarak, bir düşünür olarak kabul edilir mi bilinmese de Ferdi Tayfur da mutluluk hakkında şöyle der: "Mutluluğu bilirsiniz, mutsuzluğu bana sorun."

Peki sizce mutluluk nedir ve nasıl mutlu olunur?

Bu soruyu sınıfımıza sorduk. İşte gelen favori cevaplar:

- Mutluluk benim için Victor Osimhen'in Galatasaray'da kalmasıdır.
- Mutluluk bir müziktir, hiçbir şeyi düşünmeden sadece anın tadını çıkarmaktır.
 - Psikolojik dayanıklılık, insanın her şeyin üstesinden gelmesini sağlar. Bu yüzden mutluluğun temel belirleyicisi mental sağlıktır.
- Mutluluk, insanın kendini sevdiği andır. "Bugün ne yaptım?" diye sormak, kendine ve çevrene hangi faydaları sağladığını düşünmek... Eğer bir faydan dokunduysa, bu mutluluktur.
- Mutluluğun tam olarak ne olduğunu bilmiyorum ama bazen beni mutlu eden birkaç şey var: acelesiz sabahlar, sevdiğim kişi tarafından sevilme, kahve molası vermek, sevdiğim yemeği yemek, doğa yürüyüşü yapmak... Hayatım inişli çıkışlı olsa da aynada gördüğüm insanla arkadaş olabilmek, içimdeki çocuğu yaşatmak ve onun en yakın arkadaşı olmak bana mutluluk verir.
 - Benim için mutluluk, Beşiktaş'ın sahaya çıktığı andır.
- Mutluluk, benim için istediğim şeylere kolayca ulaşabilmektir.

Büyüklenme Pahasına Küçülmek: Kibir

Berat Bayrak

Kibir/kibir kelimesi; Kibir; Arapça “kibr” ve Latince “Adrogera” kelimesinin kökünden gelmektedir. “Başkalarından belirli şeyleri yapmasını isteme hakkı,” anlamına gelir.

Bizim için çok anlam ifade eden bir kelimedir. Çünkü kibir kelimesinin adeta vücut bulduğu hepimizin tanıdığı birçok insan var. Hatta daha doğrusu bizler, onları tanıyacak kadar bile üstün değiliz. Çünkü onlar o kadar yüce ve büyüktür ki bırakın onları tanımayı, haklarında en küçük tahminde bile bulunamayız.

Kibir, kendini büyük görürken diğerlerini küçük görmek ve yaptığı her başarısında büyükmektir. Hatta başaramadığı şeylerde bile kendinde büyüklük görmektedir. Kibirli bu insanlar kendilerinden daha fazla şeye sahip olan bir başkasıyla denk geldiklerinde bu kibirleri nerededir? Bizim bu kibirli insan, ceketinin düğmelerini ilikleyip biraz eğilerek belki kendisinden daha fazla şeye sahip olan bu insanı karşılamaktadır. Duruş düzelir, bakış düzelir, eller önde bağlanır ve öyle devam eder bu kibir sahibi.

Kibirin her türlü bulunmaktır.

**Bazıları malına bazıları ilmine
güvenerek kibirlenir. Ama en tehlikelisi
de ilmine güvenerek kibirlenendir.
Böylelerini hiçbirimiz alt edemeyiz. Bir
kere her şeyi çok bilir, herkesi çok iyi
tanır, ama kimse onu tanıyamaz çünkü
diğerlerinin buna ne ilmi ne de zekası
yeter!**

**Herkes üzerinde hakkı olduğunu düşünür, her yaptığını haklı
çıkarmaya çalışır hatta çalışmaz bile, çünkü o zaten haklıdır.**

**Bildiğini zaten bilir ama o bilmediğini de bilir. Onunla
tartışmaya giremez hiç kimse, çünkü sonuç zaten bellidir.**

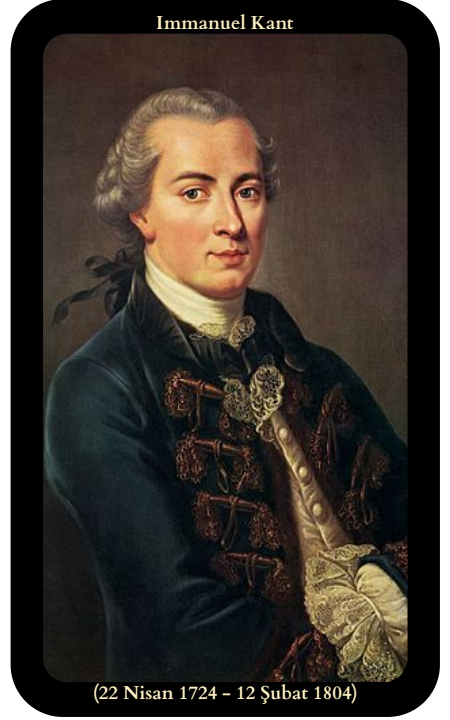
**Aristoteles kibri hak edilmiş bir gururun erdemi olarak
görürken, tam tersine Sokrates hiçbir şeyi bilmediğini
söyleyerek bir tevazu örneği göstermiştir. Platona göre ise
kibir sahipleri mağaradaki zincirli olan mahkumlara benzer,
yani gerçek bilgiden yoksundurlar fakat gerçek bilgiye
sahipmiş gibi davranırlar. Hatta yaptıklarından ve
kendilerinden emindirler.**

**Bu insanlar sadece her şeyi bilmekle
kalmaz ayrıca herkesi de çok iyi tanır, tam
bir insan sarrafidırlar. Nietzsche der ki:
“Ah siz insan sarrafları, kendinizi daha iyi
tanıyın.” Ayrıca Nietzsche’ye göre sıradan
insanların alçak gönüllülüğü, gerçek
özgüvenin önüne geçmemelidir.**

Stoa felsefesine göre kendisini evrenin merkezinde gören kişi ölümlü olduğunu unutmuştur. Marcus Aurelius kibri küçümseyerek, bir nokta olduğunu ve bir gün unutulacağını belirtmiştir. Unutulmayacak ya da ölmeyecek hiç kimse olmamasına rağmen bunu yok sayan bir kibri vardır bu kibir sahiplerinin.

Tabii bunlar, kendilerine de başkalarını da her zaman çok iyi tanırlar. Onlar hataları ve yanlışlıklarında bile mutlaka kendilerine üstünlük çıkaracak bir şey bulurlar. Farz edelim ki bu kibirli insan ile bir başkası yani ondan daha düşük olan biri (!) bir olay yaşarlar ve bu olay neticesinde bu daha aşağı olan insan kibirli insandan merhametli olmasını ister. Kibirli insanın hangisini seçeceğini inanın ben de bilmiyorum ama merhamet ederken üstün olduğu için merhamet ettiğini hisseder ve acımasız davranırsa da karşıdaki insan onu öyle bildiği için acımasız davranır. Aslında bu bir trajedidir, ama nereden bakacağını bilersen gülünmeyecek bir mizah dahi olabilir.

Tevazuya da düşmandır bunlar. Neden düşman olmasınlar ki? Tevazu bir girdi mi araya, bütün varını yoğunu alır götürür kibir sahibinin. Yani Kant'ında düşündüğü gibi kibir, ödev ahlakının önüne geçen sahte bir öz değerlendirmedir.

Bir Tutarsızlık Hikayesi

Kerim Yılmaz

Farabi

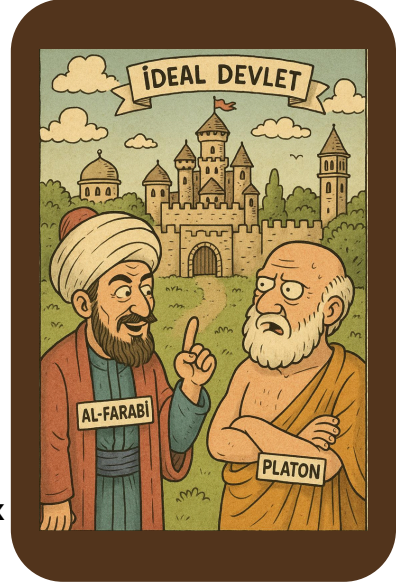

(872 Fârâb - 950/951 Şam)

İslam Medeniyeti'nde felsefenin gelişmesi veya islam coğrafyasında tamamen yer edinmesiyle beraber felsefe, islam dini ile ilişkilendirilmeye, harmanlanmaya ve sentezlenmeye başladı. Filozoflar ve düşünürler, fikirlerini islam dinini esas alarak felsefi olarak açıklamaya başlarken olacıklardan habersizdi. Başlıkta da belirtildiği gibi bu tutarsızlıklar silsilesi Farabi ile başladı. Tabi Farabi fikirlerini belirtmeye başlarken ya da daha doğrusu, kendince doğru olanları savunurken olacıklardan habersizdi. Farabi'nin öne çıktığı noktalardan biri de Meşşai Ekolü'ne* mensup olmasıdır. Meşşai, Aristoteles'in Peripatetik Ekolü'nün İslam'da ki formudur. Peripatetik “Yürüyen,” anlamına gelir. Peripatetik kavramı, Aristo'nun derslerini yürüyerek anlatmasından geliyor.

Farabi, Aristoteles'in felsefesini islam topraklarına yaydığı için gelecekte Gazali'den fırça yiyecek olduğundan habersizdi tabi.

Farabi'nin felsefik düşüncelerine kısaca girersek eğer, en bilinen eseri Medinetü'l Fazıl'a, yani İdeal Devlet'tir. Bu eserinde herkesin akıllı, erdemli, felsefeye düşkün olduğu bir şehir tasavvur eder. Bu ideal devlette ki sorunlardan biri de herkes filozof ve entellektüelken hiç kimsenin çöpü toplamıyor oluşudur. Belediyede çalışmak isteyen çıkmamıştır çünkü düşünmek daha faziletliymiş. Farabi'nin mantığa olan tutkusu Aristo ile kapışır durumdadır, hatta boynuz kulağı geçmiştir. Aristoteles'in Organon adlı eserini bile sınıflandıran Farabi, "Dil ve mantık ilişkisinde dil bilgisi doğru konuşmayı; mantık ise doğru düşünmeyi sağlar," der. Farabi bu konuda haksız da sayılmaz aslında. Dil ulusal bir özelliktir ve her ulusun kendine has bir dili vardır.

Mantık ise evrenseldir, her ulusa hitap eder çünkü doğrudur ve tektir. Farabi'nin Platon ve Aristoteles hayranlığı korkutucu bir seviyededir aynı dönemde yaşasalardı korkutucu şeyler olabilirdi. Platon ve Aristoteles bu konuda çok şanslılar. Öyle bir hayranlık ki Platon ve Aristoteles'i İslam coğrafyasında yayılmasının en büyük sebeplerinin başında Farabi gelir.

Hayranlığının belirtilerinden biri Platonun devlet adlı ütopyasında etkilenmiştir Farabi de devletinde seçkin bir filozof yada İslam düşüncesi şartlarında imam yada Halife ister. Diğer yandan ruh (nefs) beden ilişkisi platonun düşünceleriyle aynıdır o da Platon gibi beden ölünce ruhun ölmeyeceğini varlığını sürdüreceğini söyler.

İbn Sina

(y. 980 – 1037)

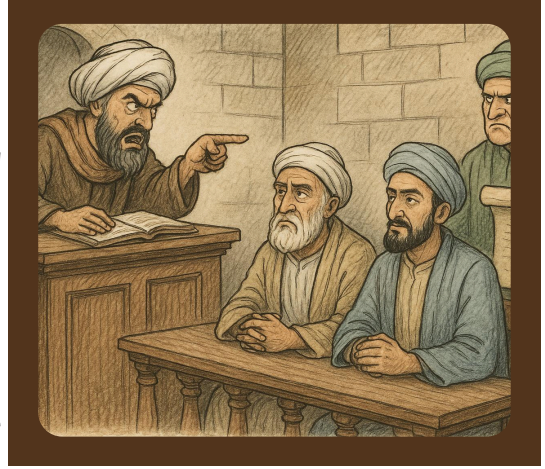
Farabi böyle düşünürken o halde neden Meşşai Ekolü'ne Mensup olduğunu düşünenler de çıkabilir. Ama bunun nedenini Farabi'nin kendisi bile bilmiyor olabilir. Aristoteles'e olan hayranlığında ise mantığın yanı sıra ilk hareket ettirici neden olarak Tanrı düşüncesi vardır. İslam Coğrafyası'nda İslam dini hiç olmamış olsaydı ve halk Aristoteles'in Tanrı fikrini benimseseydi belki de çoğu akli varlık Aristoteles'in Tanrı düşüncesine inanabilirdi. Farabi kesinlikle inanırdı, ona olan hayranlığı o boyutlara ulaşmıştır çünkü. Farabi bir filozoflar konseyi kursaydı başkanı Aristoteles, başkan yardımcısı Platon, kâtibi ise Farabi olurdu.

Meşşai Okulu'nun diğer bir mensubu İslam düşünürü İbn-i Sina'ya gelirsek, felsefeden ayrı olarak tıp alanında da ün kazanmıştır. Terzi kendi söküğünü dikemez sözü boşuna değildir. İbn-i Sina hastalanmıştır ve kendini bir türlü tedavi edememiştir. İbn-i Sina her şeye bilimsel yaklaşan bir filozoftur. O kadar bilimsel düşünür ki bir gün yanına bir hasta gelse ve "Başım ağrıyor," dese İbn-i Sina şöyle bir cevap verebilir: "Başındaki ağrı beyne giden doğal ruh akışının kesilmesinden olabilir. Geçen gün on bir ciltlik kitabımda bundan bahsetmiştim," Hasta "Ben sadece ağrı kesici istiyorum," dese İbn-i Sina "Ben de sadece evrensel bilgiye ulaşmak istiyorum, ne var bunda?" diyecek kadar her şeye bilimsel yaklaşan bir filozoftur.

İbn-i Sina'nın nefs düşüncesi Aristoteles'in düşüncesiyle başlar ve Platon'un düşüncesiyle son bulur. İbn-i Sina'ya göre Nefs (Ruh) bedenle var olur. Bu Aristocu görüştür fakat bedenle birlikte varlığını yitirmez, varlığını sürdürür. İbn-i Sina'nın "Boşluktaki İnsan," adlı düşünce deneyi meşhurdur. Boşlukta, dış etkenlerden tamamen izole edilmiş bir insanın hiçbir duyu organı veya beden farkındalığı olmasa bile, kendi varlığını bilebileceğini ileri sürer. Kısacası İbn-i Sina'ya göre gözün kulağın olmasa da ben varım dersin, ama telefonun şarjı biterse o zaman gerçekten hiçsin. Ayrıca boşluktaki insan deneyi Descartes'in "Düşünüyorum, o halde varım," argümanına benzerliğiyle de dikkat çeker.

İslam filozofları arasında her zaman bir çekişme, öne çıkma, öncekini yanlışlama çabası az da olsa vardı.

Bu etkenler Gazali ile doruk noktasına ulaştı diyebiliriz. Meşşai Ekolü mensubu filozoflar, felsefe ve din ilişkisinde herhangi bir olumsuzluk görmezken Gazali "Hop," dedi "Orada bir dakika durun." Gazali felsefe ve din ilişkisine karşı çıkanların başında gelir. Bazı kesimlere göre İslam Coğrafyası'nda felsefeyi bitiren düşünür olarak geçer hatta. Ancak bu abartıdır. Eğer ki bir kişi tek başına koskoca felsefeyi bitirebiliyorsa o halde yazıklar olsun o felsefeye.

Gazzâli

1058 – 19 Aralık 1111

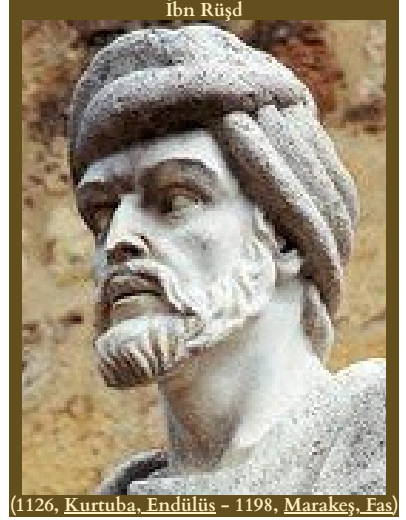
Aristoteles'in felsefesini İslam topraklarına yaydıkları için Farabi ve İbn-i Sina'yı ağır bir şekilde eleştiren Gazali, bir Müslüman'ın nasıl olur da böyle bir zındıklık yapacağını eleştirirken dini inkâr edenlerin fikirlerini İslam topraklarına soktukları için dolaylı yoldan onların Müslüman olmadıklarını savunuyordu. Gazali bu düşünceleriyle bir nevi Allah'a şirk koşarak Farabi ve İbn-i Sina'yı İslam dininden kovdu. Tabi bu da Gazali'nin Müslümanlığının ironikliği. Farabi ve Sina'nın dolaylı yoldan Aristoteles felsefesinin içinde olduğu ve tutarsız olduklarını anlattığı Tehafütü'l-Felasife (Filozofların Tutarsızlığı) adlı eserini yazdı. Bu isimleri aşırı takıntı haline getiren Gazali, "El-Munkız Mine'd Dalal" adlı eserinde bu isimleri tabiri caizse yerden yere vurmaya devam etmiştir. Ama çeliştiği bir yer vardır, o da İbn-i Sina'nın Allah-Alem ilişkisine dair eleştirileridir.

Gazali bu isimlerin alemi ezeli olarak gördükleri Allah'ın sadece tek olarak ezeli olabileceğini söyler. Halbuki İbn-i Sina asla böyle bir şey söylememiştir. Onun söylediği Allah, alemi bir irade ile yaratmıştır ve bu yaratma herhangi bir ihtiyaçtan kaynaklanmaz. Alem'i en mükemmel biçimde yaratmıştır. Alem de bir ezelilik varsa bu Allah yarattığı içindir. Gazali felsefeye karşı olduğunu iddia edip iki yıl boyunca derinlemesine felsefeyi araştırmasına rağmen İbn-i Sina'yı araştırmayı unutmuştur. Gazali felsefeye savaş açmadan önce iki yıl boyunca felsefe araştırmaları yaptı, kendince öğrendi ve sonra dedi ki "Evet, artık neyi yanlış düşündüklerini anlatabilirim." Ama o sırada filozoflar hala ilk cümleyi anlamaya çalışıyorlardı. Felsefe öyle bir şeydir ki asla felsefeyi anladım diyemezsiniz. Felsefe, Karl Jaspers'ın da dediği gibi sürekli yolda olmaktır.

Gazali tam on bir yıl boyunca uzlet hayatı yaşadı. Bu on bir yılını hakikati arayarak geçirdi ve en sonunda hakikatin tasavvufta olduğunu anladı. Dünyevi hazları reddetti, Allah'ın nuru ile uhrevi tarafa hazırlığın gerçek hakikat olduğunu söyledi. Gazali'yi modern dünyaya tasavvur edersek günümüz instagramında Story 1 “Bugün felsefeyi bırakıp tasavvufa başlıyorum,” Story 2 “Yalancı mutlulukların peşinden koşma, #DünyaFani” Story 3 "Yeni blog yayında, kalbin keşfi ve algoritmaların bozduğu hakikat."

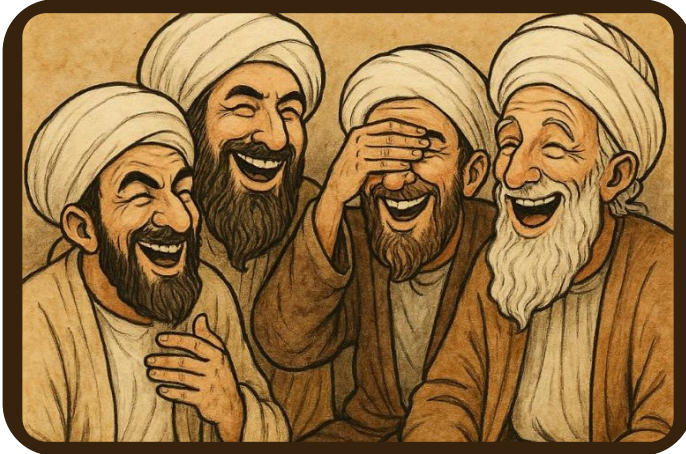
Dm'den biri “Hocam, yine filozofları mı gömüyorsunuz?”

Gazali'nin, Aristo felsefesi ve Meşşai geleneğine dair yaptığı sert eleştirilerine, ekolün son mensubu Endülüslü filozof İbn Rüşd karşı çıkmıştır ve Gazali'nin felsefenin bir sapkınlık olduğu görüşüne “Bir dakika hocam, biz sadece düşünüyorduk,” demiştir bir nevi. Gazali'nin bu sert tutumuna Rüşd Tehafut et-Tehafut El-felasife (Tutarsızlığın Tutarsızlığı) adlı eseriyle cevap vermiştir. Aristo felsefesini Gazali'nin söylediği gibi sapkınlık, zındıklık, veya inkarcılık olmadığını savunmuştur. Rüşd bu savunuculuğu adete bir apolojetik edasıyla yapmıştır. Kendisi büyük bir Aristo fanı olduğu için objektif bir tutum sergileyemedi. Rüşd'ün eleştirdiği noktalardan biri de felsefe de olmayacak olan aşırı tutuculuktur. Objektifliğini yitirmiş ve Aristo Fan Club Başkanlığı'nın da başkanlığını yapmıştır. Rüşd, Aristoteles'i o kadar çok şerh etmiştir ki neredeyse kişisel tercümanı gibi çalışmıştır.

İbn Rüşd'e göre Aristoteles bir nevi hakikatin sesi, her şeyin cevabıydı. O kadar ki biri "Selam," deyince Rüşd "Aristoteles bu konuda ne demiş bakalım," derdi. İbn Rüşd'e göre hakikat akıl yoluyla bulunur. Hatta öyledir ki dini bile akıl süzgecinden geçirmeye çalışmıştır. Her şeye aklın gözlüğüyle bakması üzerine İbn Rüşd bir gün aynaya bakıp "Bu görüntü aslında duyuşsal bir algı mı yoksa mantıksal bir zorunluluk mu?" diye düşünürdü. "Aynadaki yansımam bile kafa karışıklılığında kayboldu," derdi. Rüşd'ün aşırı Aristo fanatıklılığı ve objektiflikten uzaklığı felsefeye aykırı bir şeydir. Felsefeyi bilen, hatta savunuculuğunu bile kaleme dökmüş olan bir düşünür nasıl olur da felsefenin nihai amaçlarından bir tanesi olan tarafsızlık veya olaylara yanlı bakmamayı beceremez? Hakikat arayışını felsefe de bulan Rüşd, bu tutumuyla Tutarsızlığın Tutarsızlığı'nın da tutarsızlığını yapmış olur. Tabiri caizse her olaya ve her felsefi yaklaşıma Aristoteles'in gözlüğüyle bakmaya gayret etmiştir.

FELSEFE VE KAHVE

“Zira insanların gözü hakikatleri görmekte arpacık soğanı kıymet ve nispetindedir.”
Muhammet Can Tanas

Kahve günümüzde yalnızca popüler bir içecek olarak görülse de çok daha anlamlı ve köklü bir geçmişe sahip olup aynı zamanda, derin düşünmenin, sohbetin, hayalin derinliklerine zihinsel ve ruhsal yolculukların gerçekleştiği bir nevi mekân işlevi görür. Osmanlı geleneğindeki kahvehanelerde, kahve eşliğinde fikirlerin tartışıldığı, metafizik meselelerin konuşulduğu, ariflerin dervişlerle hemhal olup hakikat arayışına girdikleri bu derinlikli ortamı Filibeli Ahmed Hilmi romanında adeta yaşatır. A'mâk-ı Hayâl -Hayalin Derinlikleri- adlı bu romanda, modern dünyanın akılcılığına sıkışmış birey ve onun içsel bir hakikat arayışı tüm çarpıcılığı ile karşımıza çıkar. Ahmed Hilmi bu romanla, okuyucuyu sadece entelektüel bir sorgulamaya değil, ruhsal bir yolculuğa ve dönüşüme çağırır. Tasavvufi terbiye, benliğin çözülmesi, hiçlik ve hakikat gibi temalarla örülü bu eserde yazar, insanın gerçek yolculuğunun dış dünyada değil, kendi iç âleminde gerçekleştiğini vurgular. Böylece hem Doğu'nun metafizik derinliğini yeniden hatırlatır hem de modern bireyin içsel boşluğuna bir çözüm sunmaya çalışır.

Filibeli Ahmed Hilmi'nin A'mâk-ı Hayâl adlı eseri, hakikati arayan bir gencin, Râci'nin hikâyesidir. Râci, bilimle, felsefeyle meşgul olmuş; aklıyla hakikati çözmeye çalışmış bir gençtir. Fakat ne kadar okursa okusun, içindeki boşluk ve huzursuzluk geçmez. Gözleri açık, kitaplar dolusu bilgiye sahiptir ancak kalbi mutmain olmamıştır ve Raci içindeki boşluktan çok rahatsızdır. Bunun için de bir arayışa girer. Raci'nin içindeki boşluğu ve huzursuzluğu fark eden Aynalı Baba'dır. Aynalı Baba, aslında derin bir mânevî vecd hâlini temsil eder ve isminden de anlaşılacağı üzere aynalarla dolaşır. Romanda ayna metaforu her bir bireyin kendine dönmesini ve kendi içsel yolculuğuna çıkması gerektiğini vurgular. Aynalı Baba bu anlamda Raci'nin kendi içsel derinliklerine, yani hayalin derinliklerine, yani hakikatin katmanlarına götürür. Bu yolculuğa çıkmadan önce, vecd haline geçmek üzere Râci her gece Aynalı Baba ile kahve içmektedir. Romanda içilen kahve bir eşiği, bir geçişi temsil eder. Osmanlı kültüründe de Tekkeyi ziyaret bir fincan kahveyle başlar. Kahve bu anlamda sükûtun, sabrın ve zihinsel açıklığın içeceğidir. Aynı zamanda Râci'nin Aynalı Baba'dan kahve içmesi, onun artık görünenin ötesine geçmeye hazırlandığını simgeler.

Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi

(1865 - 17 Ekim 1914)

Bu yolculuklarda Râci, farklı rüya âlemlerinde bambaşka kimliklerle karşılaşır; kibir, dünya malı, nefis, ölüm, ilâhî aşk gibi olguları yaşayarak öğrenir ve sonunda şunu fark eder: Gerçek bilgi gözle değil; aklın yanı sıra kalple, sezgiyle, mârifetle elde edilir. Hakikat, “yalnızca” aklın değil, kalbin kapısından da girerek bulunur. İnsanın gözüyle gördüğü sadece zahirdir ve hakikat karşısındaki değeri bir arpacık soğanı kadardır. Oysa hakikat görünenin çok daha derinindedir ve kahve bu hakikate açılan kapının anahtarı hükmündedir.

Bu yüzden Osmanlı toplumunda kahve, yalnızca bir içecek değil, sosyal ve kültürel bir taşıyıcı olarak özel bir yere sahipti. 16. yüzyılda Yemen’den gelen kahve, kısa sürede İstanbul’un ve ardından tüm imparatorluğun gündelik yaşamına yerleşti. İlk kahvehaneler Kanuni döneminde açıldı. Bu mekânlar sadece insanların kahve içtiği değil, aynı zamanda şiir okuduğu, hikâye anlattığı, güncel olayları ve dahası felsefeyi, tasavvufi meseleleri tartıştığı yerler hâline geldi. Kahve, toplumsal hayatın ritmini belirleyen, insanların bir araya gelişine anlam katan bir araç hâline dönüştü.

16. yüzyılın ortalarında Osmanlı topraklarında yaygınlaşmaya başlayan kahve, özellikle İstanbul'daki kahvehaneler aracılığıyla Avrupa toplumu da kahveyle tanıştı. 17. yüzyılda Osmanlı'nın Avrupa içlerine yaptığı askerî ve diplomatik temaslar, kahveyi yalnızca ticari bir meta olarak değil, kültürel bir etki alanı olarak da beraberinde taşıdı. Özellikle Viyana Kuşatmaları sırasında Osmanlı ordugâhında bırakılan kahve çuvalları, kahvenin Batı Avrupa'daki kaderini belirleyen sembolik bir kırılma noktası oldu. Viyana'da kurulan ilk kahvehaneler, bu çuvalların Osmanlı tarafından Viyana'da bırakılması üzerine açıldı ve zamanla Batı'nın da düşünce merkezleri haline geldi.

Ancak Avrupa'da kahvenin aldığı biçim, Osmanlı'daki yapısından belirgin şekilde farklılaştı. Viyana, Paris ve Londra'daki kahvehaneler daha rafine, aristokratik ve zamanla burjuva kamusal alanın birer simgesi hâline geldiler. İngiltere'de "Penny University" olarak anılan kahvehaneler, bir penny karşılığında hem kahve içilen hem de entelektüel sohbetlere katılımın olduğu yerlerdi. Bu açıdan kahve, Avrupa'da sadece bir keyif aracı değil, bir öğrenme ve tartışma alanı olarak konumlandı.

Tabii ki bu yayılım, beraberinde kültürel bir dönüşümü de getirdi. Avrupa'da düşünsel üretim giderek kamusal alanlarda, gazete köşelerinde, salon toplantılarında ve elbette kahvehanelerde şekillenmeye başladı. Kahve burada artık sadece bir içecek değil; sabahları başlatan, akşamları uzatan ve kalabalıklarda düşünmeyi mümkün hâle getiren bir aracı içecekti. Düşünce üretiminin ritmini sessizce şekillendiren bir iç disiplin aracı hâline geldi.

Kahvenin yarattığı "düşünsel dikkat" hâli, özellikle Aydınlanma Çağı'nda felsefe, siyaset ve bilim alanlarında belirginleşti.

François Marie Arouet
(Voltaire)

(21 Kasım 1694 - 30 Mayıs 1778)

Søren Kierkegaard

(5 Mayıs 1813 - 11 Kasım 1855)

Bununla birlikte, kahvenin Batı'daki bu hızlı yükselişi, onun Doğu'daki kökenlerini ve geçirdiği dönüşümü gölgede bıraktı. Kahve, önce Osmanlı'da bireysel düşünceyle kolektif söylem arasında bir eşik oluşturmuş; içe dönüklük ile dışa açılma arasında bir denge kurmuştu. Avrupa, kahvenin taşıdığı bu kültürel değerleri devraldı, onları kendi modernliğinin içinde yeniden biçimlendirdi. Bugün Batı'nın büyük şehirlerinde hâlâ “kafelerde yazan, düşünen, okuyan insan” figürü yaygındır. Ancak bu figürün tarihsel temelleri, çok daha önce, İstanbul'da, Kapalıçarşı yakınlarındaki bir kahvehanede atılmıştır.

Modern döneme geldiğimizde filozoflar, düşünce adamları, siyasiler ve hatta şairler kahveye büyük bir ilgi göstermiştir. Özellikle Aydınlanma dönemi ve sonrasında kahve, bir bakıma entelektüalizmin adeta bir simgesi haline gelmiştir. Adını çokça duyduğumuz düşünce ve fikir insanları kahveyi sıklıkla hatta bazen aşırı düzey diyebileceğimiz miktarda tüketmişlerdir.

Bunların başında Voltaire gelir. Günde elli fincana kadar kahve içtiği söylenir.

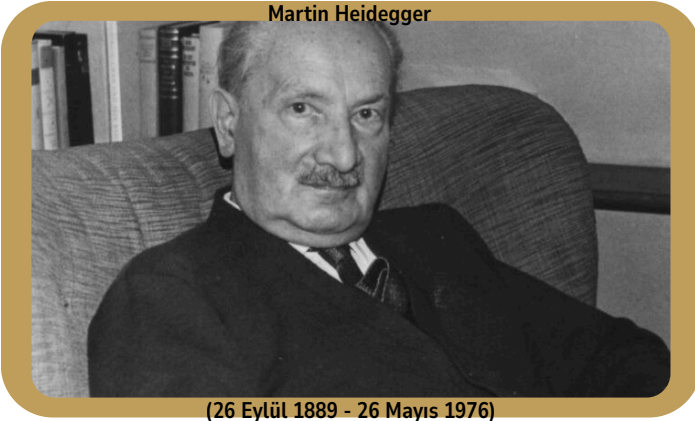
Sade değil; genellikle çikolata ile karıştırarak içer. Kahve onun için sadece uyanıklık değil, bir düşünce yakıtıydı. Bir keresinde şöyle demiştir: “Kahve beni ayakta tutmuyor, ama zihnimi uçuruyor.” Bir diğer filozof ise varoluşçuluğun babası olan Kierkegaard'dır. Kierkegaard'ın Kahveyi sevdiği biliniyor ama mesele sadece içmek değil: Her kahveyi farklı bir fincanla içerdi. Hizmetçisi onlarca fincan içinden birini seçer, Kierkegaard o gün o fincanla kahve içerdi.

Yine bir başka isim ise Immanuel Kant'tır. Kant, bazen masasından kalkar ve odanın kapısından gayet yüksek bir sesle: Kahve! Kahve! diye bağırır. Sonunda hizmetçinin merdivenden çıktığını duyunca kara göründü! diye sevinç nidası atar.

Jean- Paul Sartre ve Simone de Beauvoir da hakeza öyledir. Paris'te Café de Floreve Les Deux Magots adlı kafeler, onların ikinci evi gibiydi.

Saatlerce oturur, kahve içer, sigara tütürür ve tartışırlardı. Felsefe, hayat, aşk hepsi kahve dumanında çözülmeye çalışılırdı.

Diğer bir isim Alman filozof olan Martin Heidegger'dir. Heidegger, Almanya'nın Kara Ormanlarındaki kulübesinde inzivaya çekilir ve orada yazardı. Özellikle varoluşçuluk (egzistansiyalizm) ile ilgilenen filozoflarda kahve hat safhada ve vazgeçilmezdir. Kimisi onu akli berraklaştıran bir içecek olarak görürken, kimisi de onu melankolinin bir simgesi olarak görüyordu. Bu örnekler, filozofların kahveyi sadece içecek olarak değil, bir düşünce ritüeli veya kimlik uzantısı olarak gördüğünü gösteriyor.

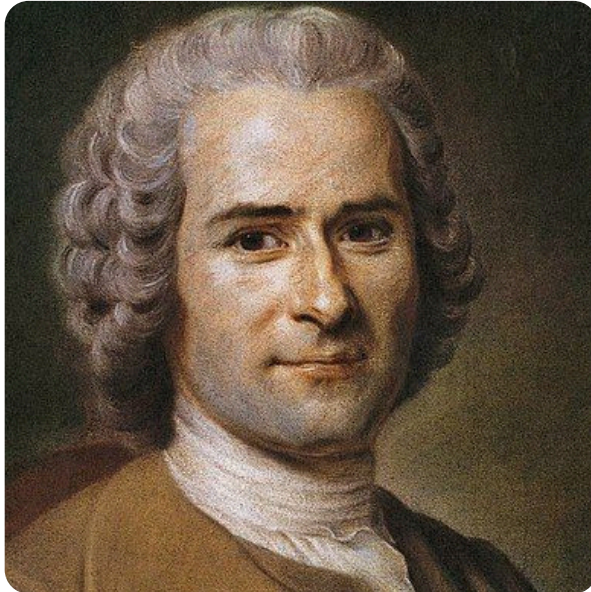

Diğer ismimiz ise Honore de Balzac'tır. Günde elli fincana kadar kahve içtiği söylenir. Kahveyi, çiğ kahve çekirdeklerini ağızda çiğneyerek bile tükettiği olur ve bu yaptığına karşılık, yazı yazarken "sınırları kaldırır" diye ifade eder.

Zaten Albert Camus bilindiği üzere Cezayir'de ve daha sonra da Paris'te sık sık kafelerde vakit geçiren biriydi. Café de Flore, Les Deux Magots, Brasserie Lipp gibi mekânlarda diğer varoluşçularla buluşurdu. Sigara içtiği de sık sık anlatılır, Simone de Beauvoir onun “sessizliğini” ve “masadaki sakinliğini” anlatırken, önünde çoğu zaman bir fincan kahve olurdu derdi.

Jean- Jacques Rousseau ise aşırı kahve tüketimiyle ilgili bir dönem yaşamış, fakat sonra bırakmıştır. Ona göre kahve “düşünceleri hızlandırıyor ama derinleştirmiyordur.” Bununla birlikte Rousseau için kahveyi bıraktıktan sonra yazılarındaki temponun düşmüş olduğu da söylenir.

Jean-Jacques Rousseau

(28 Haziran 1712 - 2 Temmuz 1778)

Bu bağlamda ve örneklere bakacak olursak, kahve, modern bireyin gündelik yaşamındaki sıradanlığıyla tezat oluşturacak şekilde, düşünsel etkinliklerin hem tarihsel hem fenomenolojik bağlamda ayrılmaz bir eşlikçisi hâline gelmiştir. Kahvenin felsefi düşünceyle kurduğu bu ilişki, yalnızca bir alışkanlık yahut tesadüfi birliktelik olarak değil; tersine düşüncenin mekânsal, zamansal ve ritmik düzenlenişiyle kurduğu yapısal uyum bağlamında ele alınmalıdır. Hatta ve hatta Jürgen Habermas’a göre düşünsel alanın, kahve etrafında şekillenmiş mekânlarda vücut bulması, kahvenin düşünce üretiminde dolaylı değil doğrudan etkili bir araç olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla kahve ile düşünce arasındaki ilişkinin, basit bir şekilde sadece uyarıcı bir maddeye (kafein) indirgenmemesi gerekir. Aksine kahve, düşünceye içsel bir zamanlama kazandırır. Bu nedenle birçok filozofun, özellikle modern dönemde, yazınsal üretimini kahveyle birlikte sürdürmesi rastlantısal değil, anlamlı bir tercihtir. Söz konusu örnekler, kahvenin yalnızca zihni açan bir madde değil, aynı zamanda bir düşünme tarzı, bir varoluş biçimi olarak da inşa edildiğini gösterir. Kahve içmek, felsefede çoğu zaman düşünmeye başlamanın aracı olmaktan çok, zaten düşünme hâlinin ta kendisidir. Toparlayacak olursak; Kahve ile düşünce arasında kurulan ilişki, indirgemeci açıklamaların ötesine geçen bir düşünsel deneyim alanı sunar. Onun, felsefî düşüncenin ortaya çıkışına zemin hazırlayan tarihsel, ritmik ve simgesel bir ambiyansı vardır.

Zihnin Sınırlarında:

Paradokslar

Serdar Yağanoğlu - Arif Öneş

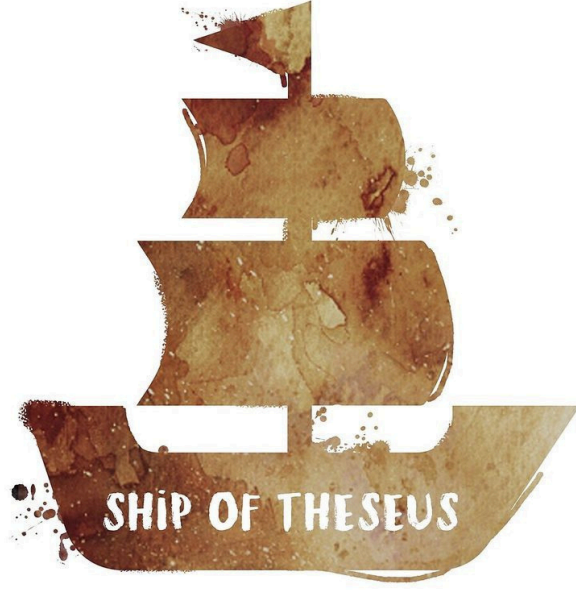
Paradoks, ilk bakışta çelişkili, mantıksız ya da imkânsız gibi görünen; ancak derinlemesine düşünüldüğünde mantıklı bir gerçeklik veya güçlü bir problem barındıran ifadelerdir. Çoğu zaman, mevcut düşünme biçimimizin sınırlarını test eder. Bazıları gerçek bir çelişkiyi gösterirken, bazıları sadece mantık hatalarını ortaya çıkarır. “Akıl yürütmenin tuzakları” olarak da tanımlanabilirler. Bir kaç örnekle daha iyi anlaşılacağını düşünüyoruz. İşte sizler için derlediğimiz bazı paradokslar:

Epimenides bir gün çıktı ve dedi ki “Bütün Giritliler yalancıdır.” Epimenides’te Giritli’dir. Birinci önermeyi kabul edersek, Epimenides’te Giritli olduğundan ötürü Epimenides’te yalancı olur. Fakat birinci önermeyi yanlış kabul edersek, kendisi Giritli olan Epimenides’in doğru söylediğini kabul etmiş oluruz. Bu bağlamda tüm Giritliler yalancıdır önermesi doğru olmalıdır. Bu durumda gördüğünüz gibi yanlış ile doğru arasında kesin bir ayrımın olmaması bizi bir çıkmaza yollar. Tabi ki siz farklı düşünce yöntemleri ile bu paradoksu sağlam bir felsefi zemine oturtmaya çalışabilirsiniz.

Bir kasaba düşünelim ve bu kasabada bir tane berber olsun. Diyelim ki bir gün bu berber dükkanının önünden geçtiniz ve şunu yazan bir tabela gördünüz “Kendi kendinize tıraş olabiliyor musunuz? Eğer cevabınız hayır ise bunu sizin için ben yaparım. Kendini tıraş edemeyeni tıraş ederim, başkasını tıraş etmem.” Bu garip tabelayı gördükten sonra aklınıza şu soru gelebilir “Berber kendini tıraş edebilir mi?” Eğer kendini tıraş etmezse tanım gereği kendisini tıraş etmek zorundadır. Çünkü berber kendisini tıraş etmeyenleri tıraş ediyor. Ancak kendisini tıraş ederse, o zaman aslında bunu yapmaması lazım. Çünkü az önce kendini tıraş eden erkekleri tıraş etmeyeceğini okumuştunuz. Ortaya çıkan çelişkili durum nedeniyle de bu hikaye yolları olarak berberin kel olduğunu veya kadın olduğunu düşünebilirsiniz.

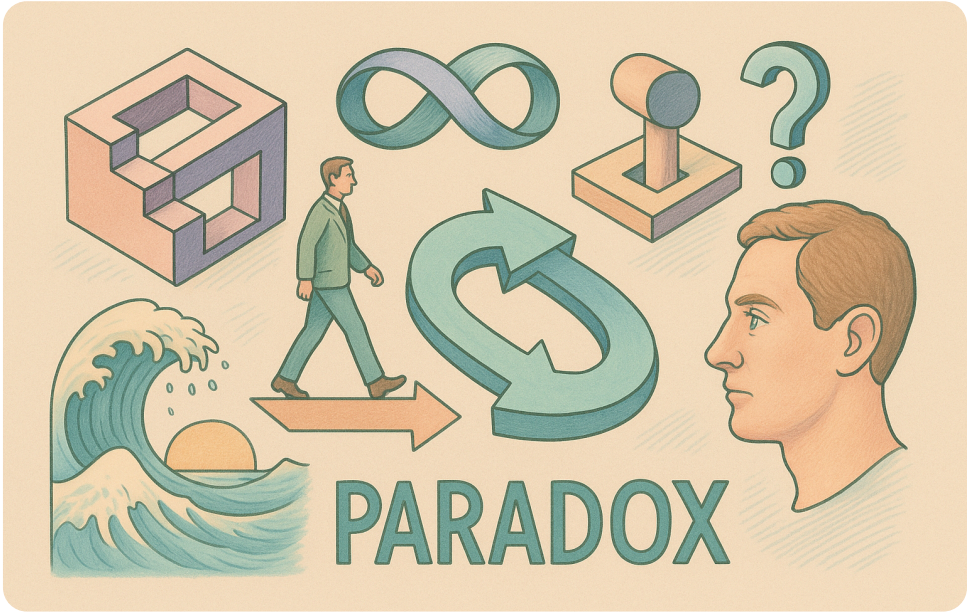

Gemi paradoksu nesnelerin zamanla nasıl değiştiğini ve bu değişimlerin nesnenin kimliğini nasıl etkilediğini tartışır. Antik Yunan da Theseus, gemisi ile bir yolcuğa çıkar. Gemi zaman içersin de deforme olur ve bazı parçaları değiştirilmeye başlanır. Sonrasında artık gemide eski gemiden bir parça kalmaz. Eğer geminin tüm parçaları yenileri ile değiştirilmişse bu gemi, hala aynı gemi midir? Yoksa tamamen farklı gemi mi olmuştur? Burda paradoksun bizlere asıl sormak istediği; Bir nesne tamamen değişmiş olsa bile kimliğini kaybeder mi? Cevaplamak sizlere düşüyor.

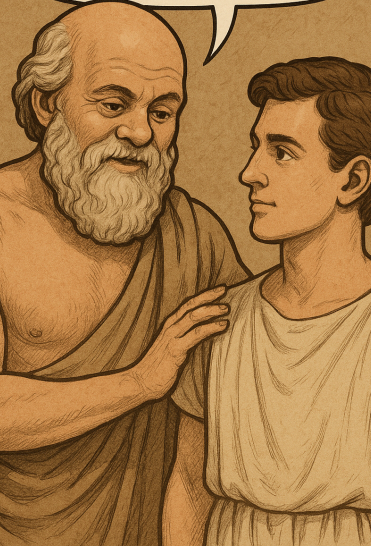
Bir hukuk öğrencisi, hocası olan sofist Protagoras’a şöyle bir anlaşma yapar: “İlk davamı kazandıktan sonra sana ücretimi ödeyeceğim.”

Ancak öğrenci uzun süre dava almaz. Protagoras dava açar: Protagoras der ki: “Bu davayı kazanırsam, mahkeme kararına göre bana ödeme yapmalısın. Kaybedersem, anlaşmanı gerçekleştirmiş ve dava kazanmış olursun — yine bana ödeme yapmalısın!”

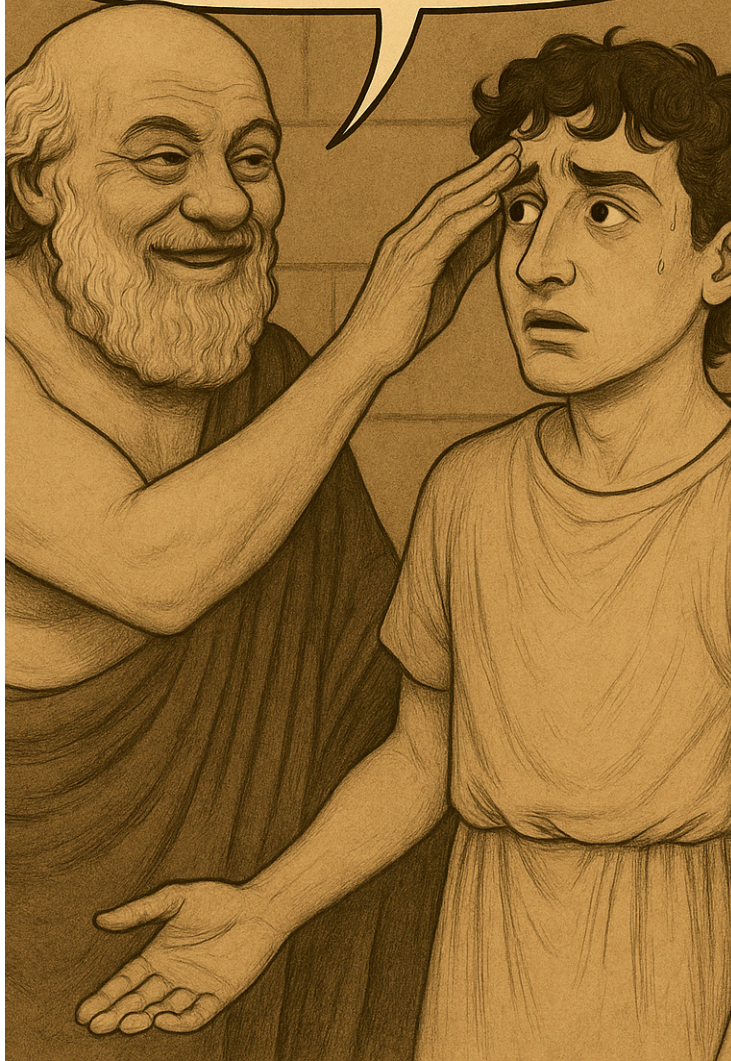
Öğrenci ise şöyle yanıtlar: “Eğer kaybedersem, senin şartına göre ödeme yapmam gerekmiyor. Kazanırsam da davayı kaybetmiş sayılacaksın, yani ödeme gerekmez!” Bu çifte akıl yürütme bir mantıksal paradoks doğurur.

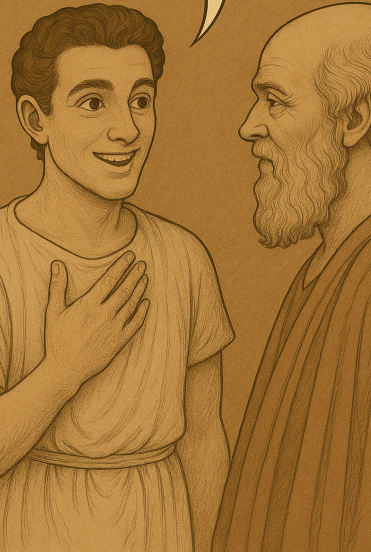
SANA BİLDİĞİM
HER ŞEYİ
ÖĞRETECEĞİM EVLAT.

BİLDİĞİM BİR ŞEY VARSA
O DA HİÇBİR ŞEY
BİLMEDİĞİMDİR.
ŞİMDİ GİDEBİLRSEN.

ÇOK TESSEKKÜR
EDERİM SOKRATES.

Yaklaşım her zaman
ertelenir. Dokun-
makta bile mesafe

Ama mesafe, ikamet
etmenin özüdür.
Hatta kirpi de
evini taşır.

Felsefe Sözlüğü

Eudaimonia: Bireyin erdemli bir yaşam sürerek gerçek potansiyeline ulaşmasıyla elde ettiği derin ve kalıcı mutluluk durumudur.

Stoacılık: İnsanın doğayla uyum içinde, erdemli ve duygularına hakim olarak yaşaması gerektiğini savunan antik bir felsefe akımıdır.

Meşşâîlik: Akıl ve mantık temelli felsefeyi esas alan, Aristoteles'in düşüncelerini İslam felsefesine uyarlayan felsefi akımdır. Bu ekolün önde gelen temsilcileri Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd'dür.

Organon: Aristoteles'in mantık üzerine yazdığı eserlerin tümüne verilen addır ve doğru düşünmenin kurallarını sistematik biçimde ortaya koyar.

Ödev Ahlâkı: Kant'ın ödev ahlâkı, ahlâki eylemin temelini dışsal sonuçlarına değil, yalnızca iyi niyetten kaynaklanan ödev bilincine dayanmasıdır. Ödev bilinci ile gerçekleştirilen ahlâki eylem, evrensel yasa ilkesine uygun olan ve salt ödev duygusu ile gerçekleştirilen eylemdir. Bu bilinç doğrultusunda Kant, kategorik imperatif (öyle eylemde bulun ki bu aynı zamanda evrensel bir yasa olmasını isteyebileceğin bir maksim olsun!) ilkesi ile her akıl sahibi varlığın kendi eylemlerini bir yasa olarak koyabilecek nitelikte olduğunu düşünür. Böylece ahlâki eylem de her türlü -dini, kültürel ve siyasi- eğilimden bağımsız, yalnızca ödev bilinci ile gerçekleştirilen ve odağına insanı yerleştiren aklın buyruğuna uygun eylemekten geçer.

Boşluktaki İnsan: İbn Sînâ'nın "Boşluktaki İnsan" (uçan insan) öğretisi, beden duyularından tamamen yoksun bir durumda bile insanın kendi varlığının farkında olacağını savunarak, ruhun bedenden bağımsız ve özbilince sahip olduğunu gösterir. Bu düşünce, ruhun maddeden ayrı bir cevher olduğunu temellendirmek için geliştirilmiştir

Yayın İlkeleri

1. KİRPİ kişisel düşünceleri felsefe ile harmanlayan, yılda iki kez (Eylül-Ekim ve Mayıs-Haziran) yayınlanan bir dergidir. Derginin yayın dili Türkçe'dir.
2. KİRPİ öğrencilerin makalelerinin yanı sıra felsefe alanındaki akademik, söyleşi, kitap ve makale değerlendirmesi ve eleştiri yazılarına da yer vermektedir.
3. KİRPİ Dergisine gönderilen yazıların tamamı Türkçe başlık ve özet içermelidir. Yazılarda konuyu tanımlayan Türkçe uygun anahtar kelimeler bulunmalıdır. Yazılarda kullanılan kaynaklar makale sonunda kaynakça listesi olarak APA formatında verilmiş olmalıdır.
4. Dergiye gönderilen yazılar derginin Yayın Kurulu tarafından değerlendirilir.
5. Yayın Kurulu, yazıların yayımlanmasına veya yayımlanmamasına karar verme yetkisine sahiptir. Yazılardaki fikirlerin her türlü yasal sorumluluğu yazara aittir. Yayımlanan yazıların tüm hakları KİRPİ dergisine aittir. Kaynak gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.
6. KİRPİ dergisine yazı gönderimleriniz için iletişim: kirpifelsefedergisi@gmail.com

Kirpi metaforu, çok yakın ilişkilerin insanların birbirlerine zarar vermesine yol açtığını anlatan bir metafordur. Aynı zamanda çok uzak kalmakta insanlara zarar vermektedir. İnsanların belirli mesafelerde birbirlerine yakın olmalarını anlatır.

“Bir kış günü, bir grup kirpi soğuktan korunmak için birbirlerine sokulurlar. Ancak dikenleri birbirine batınca ayrılırlar. Ama üşüdükleri için yine yaklaşmak zorunda kalırlar. Bu durum defalarca tekrar eder: Ne çok yakın olabilirler ne de çok uzak kalabilirler. Nihayetinde, aralarındaki en uygun mesafeyi bulurlar ki ne birbirlerine zarar verirler, ne de üşürler.”

-Arthur Schopenhauer

